

SAHELIN NÄLKÄKRIISIN UUTISOINTI

Diskurssianalyttinen tutkimus Helsingin Sanomien ja
Ylen uutisoinnista Sahelin ruokakriisistä vuonna 2012

Kati Leskinen

Kandidaatintutkiema

Jyväskylän yliopisto

**Yhteiskuntatieteiden
ja**

filosofian laitos

Yhteiskuntapolitiikka

Syksy 2012

Tekijä: Kati Leskinen

Työn nimi: Sahelin nälkäkriisin uutisointi Suomessa

Kandidaatin tutkielma

Oppiaine: Yhteiskuntapolitiikka

Laitos: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Yliopisto: Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mari Kivitalo

Aika: Syksy 2012

Sivumäärä: 26 + lähdeluettelo

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa tulkitsin suomalaisten valtamedioiden tapaa uutisoida Sahelin alueen vuoden 2012 ruokakriisistä tammi-syyskuun välillä. Valtamediaa edustavat tässä tapauksessa sanomalehti Helsingin Sanomat ja Yleisradion internetuutispalvelu osoitteessa <http://yle.fi/uutiset/>. Ehkä huomiota herättävintä tutkimuksessa oli uutisoinnin vähyys; pahimmillaan kriisi uhkasi lähes 19 miljoonaa ihmistä Sahelin alueella Afrikassa Saharan eteläpuolella, mutta se ei silti noussut missään vaiheessa pääuutisaiheeksi Suomessa.

Aineistoni keräsin Helsingin Sanomien uutisista sekä Ylen internetuutispalvelusta vuonna 2012 tammi-syyskuun välillä ja se koostuu 15 erilaisesta uutisartikkelista. Osa niistä on lyhyitä muutaman lauseen pituisia pikkujuttuja, osa pidempiä ja reportaasimaisempia. Tulkitsin aineistoani kriittisen diskurssianalyysin kautta, sillä yritin saada esiin piilotetut rakenteet uutisten takana ja nähdä sen, millaista todellisuutta kirjoittaja kuvaa Sahelin alueella eletävän.

Tutkimuskysymyksiäni ovat: Miten Sahelin nälkäkriisistä on uutisoitu suomalaissa valtamedioissa? Millaisia diskursseja on uutisoinnin taustalla?

Nälänhätä on aina suuri globaali sosiaalipoliittinen ongelma, joka kietoutuu kestävänsä kehityksen kaikkiin neljään ulottuvuuteen; sosiaaliseen, taloudelliseen, ympäristölliseen sekä kulttuuriseen.

Tutkimuksessani totesin, että Afrikka kuvataan mediassa lähinnä köyhäksi ja kuivaksi alueeksi. Uutisista löysin viisi erilaista merkittävää diskurssia, jotka olen nimennyt näin: ylhäältä alas, normaaliolojen kurjuus, toivottomuus, konkretisointi sekä talouden ylivalta.

Artikkelien kautta muodostuva kuva kriisistä on vääjäämätön; ruoka on kallista, eikä vettä sada, joten ruoan vähyyden aiheuttaman kriisin muodostumista ei voida estää. Kärsiviä voidaan tosin aineiston perusteella auttaa ulkopuolisten toimesta, mikäli vain lahjoituksia saataisiin tarpeeksi.

Avainsanat; Sahel, nälkäkriisi, ruokakriisi, diskurssi, media, kehitysmaauutisointi

Kati Leskinen

Title: How is the Sahel crisis been covered in Finnish media

Bachelor's thesis

Major in Social and public policy

Department of Social Sciences and Philosophy

University of Jyväskylä

Reviewed by Mari Kivitalo

Autumn 2012

Number of pages: 26 + bibliography

Abstract

In early 2012 the Sahel area in sub-Saharan Africa was facing shortage in food and millions of people were in risk of hunger. In my Bachelor's thesis I'm investigating the coverage of the Sahel crisis of 2012 in two Finnish main media; the newspaper Helsingin Sanomat and the online news of Finnish broadcasting company Yle (<http://yle.fi/uutiset/>).

My data was collected between January and September in 2012 and it consisted fifteen different articles. My research method was critical discourse analysis through which I hoped to bring out the hidden structures of the texts and also to see what kind of so-called sahelian reality the writer was describing.

My main research questions were: How is the Sahel crisis covered in Finnish main media? What kind of discourses are there behind the news?

Famine is always a large global and social political issue that connects with all the four dimensions of sustainable development; social, ecological, economic and cultural.

What was notable was the scarcity of the data I collected; two media, almost nine months and almost twenty million people in risk of hunger and all I got was fifteen short articles.

I came to conclusion that Africa as a whole is still portrayed in Finnish media mainly as a poor and very dry continent. From the data I found five different major discourses which I named like this: from top to bottom, the miserable normal conditions, hopelessness, concreteness and the supremacy of economical aspect.

The data collected portrays the crisis as something that can't be avoided. Food is expensive and if the rain doesn't come then people won't get any food. Suffering can be eased by outsiders (organizations and such) if there would be sufficient amount of donations.

Key words: the Sahel crisis, hunger crisis, discourse, media, Third World journalism

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Abstract

Sisällysluettelo

1.JOHDANTO	3
2. TAUSTA.....	5
2.1 Näälähätä globaalina ongelmana	5
2.2 Media ja kehitysmaajournalismi	6
2.3 Sahel.....	9
2. 4 Ruokakriisin taustaa	12
3. AINEISTO JA MENETELMÄ	14
3.1 Aineisto	14
3.2.Diskurssianalyysi	14
4. ANALYYSI JA TULOKSET	18
4.1 Ylhäältä alas	19
4.2 Normaaliolojen kurjuus.....	20
4.3 Toivottomuus	21
4.4 Konkretisointi.....	22
4.5 Talouden ylivalta.....	23
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	24
LÄHTEET	26
LYHENTEET	31

1. JOHDANTO

Sahelissa vallitsi alkuvuodesta 2012 vakava ruokakriisi; pahimmillaan melkein 19 000 000 ihmistä kärsivät ruokapulasta (FAO, 2012). Riskimaiksi oli listattu Niger, Mauritania, Tsad, Mali, Burkina Faso, Senegal, Kamerun sekä Gambia. Eräässä lehtiartikkelissa Sahelin alueen kriisiä kuvailtiin ”suurimmaksi operaatioksi, johon Punainen Risti osallistuu” (Yle 12.8.2012.).

Päätin valita aiheen kandidaatintutkimukseni lähtökohdaksi, sillä Afrikka tilana, sekä yhteisöllisenä että geopoliittisena, on kiinnostava. Nälänhätä puolestaan on aina merkittävä globaali sosiaalipoliittinen ongelma, joka on kaikkia kestäväen kehityksen periaatteita vastaan. Näin tutkimukseen tuli myös yhteiskuntapoliittinen näkökulma. Valitsemalla aineistoksi uutisartikkelit sain tutkimukseen mukaan myös toisen mielenkiintoisen näkökulman: median ja sen roolin yhteiskunnallisten mielipiteiden muokkaajana. On myös mielenkiintoista nähdä, millaista - tiedostettua tai tiedostamatonta - kehitysmatauutisointia suomalaiset mielipiteenmuokkaajat, journalistit, toteuttavat. Heillä on valtaa paitsi asioiden kuvaamisessa, myös siinä, että he päättävät mitä julkaistaan uutisvirrassa. Alussa tavoitteenani oli selvittää, miksi Sahel sai niin vähän huomiota suomalaisessa mediassa. Lopulta päädyin kuitenkin tutkimaan uutisoinnin sävyjä, representaatioita ja diskursseja. Tulkitsin aineistoa yhteiskuntatieteellisen kriittisen diskurssianalyysin kautta, sillä minua kiinnosti se todellisuus, jota kirjoittajat kuvastivat; ketkä olivat uhreja ja millainen on heidän maailmansa.

Aineistoni keräsin kahden suomalaisen päämedian eli Helsingin Sanomien ja Ylen internet-uutisten (<http://yle.fi/uutiset/>) kautta. Internetin aikana ovat perinteiset mediat, kuten radio, tv ja sanomalehti, osin menettäneet merkitystään yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjänä, sillä lähes kaikki tieto on vapaasti löydettävissä verkosta. Sanomalehtien osuus on silti edelleen merkittävä: Kansallisen Mediatutkimuksen mukaan 95 prosenttia 12 vuotta täyttäneistä suomalaisista lukee edelleen painettuja lehtiä. Halusin yhdistää nämä kaksi merkittävää tiedonvälittäjää eli sanomalehdet ja internetin, ja siksi keräsin tietoa molemmista.

Tutkimukset ovat todistaneet, että kehitysmaista uutisoidaan länsimaissa usein jopa liioitellun negatiivisesti (katso esim. Andresson & Ådahl, 1993; Pietiläinen, 1998). Siksi länsimaalaisilla on usein synkkä ja negatiivinen kuva kehitysmaiden tilanteista ja niiden asukkaista. Jaana Hujanen on kirjoittanut kokemuksistaan Afrikan-matkasta Jyväskylän yliopiston kehitysmaajournalismikurssin opiskelijoiden kanssa. Hujanen tekstin mukaan opiskelijat harmittelivat sitä, miten kaikki Afrikkaan liittyvä uutisointi sekoittuu yhtäläiseksi ”Afrikka-mössöksi”, jossa ei tajuta eroja tilan, paikkojen ja kulttuurien välillä. (Hujanen, 2009, 68). Yleensä aihe (kehitysmaat) myös koetaan yleisölle vaikeaksi. Jutussa tosin ansiokkaasti kysytään, että voisiko tämän ympyrän kääntää toisinpäin: ihmiset,

lukijat, kiinnostuisivat kehitysmaiden asioista, jos niistä heille uutisoitaisiin laajemmin (Hujanen, 2009, 66).

Sahel on alueena laaja, ja tutkimuksen selkeyden takia on tärkeää erottaa yksi katastrofi toisesta. Nämä useat samaan aikaan käynnissä olevat katastrofit ovat interaktiivisia eivätkä tietenkään yhteiskunnallisesti erossa toisistaan. Esimerkiksi Malissa on ruokakatastrofin aikana käynnissä suuri poliittinen konflikti, jonka takia yli 400 000 ihmistä on lähtenyt kotoaan (FAO, 2012), ja tämä luonnollisesti vaikuttaa myös ympäristön ruokaturvallisuuteen. Pyrin kuitenkin tarkastelemaan ruokakriisiä mahdollisimman yhtenäisenä ja yksittäisenä kokonaisuutena.

Tutkimuskysymyksiäni ovat: miten Sahelin nälkäkriisistä on uutisoitu suomalaissa valtamedioissa? Millaisia diskursseja on uutisoinnin taustalla?

2. TAUSTA

2.1 Nälänhätä globaalina ongelmana

Maa­il­mas­sa on vuon­na 2012 868 mil­joonaa kroonise­sti aliravit­tua ihmistä. Heistä yli kolmasosa asuu eteläisessä Aasiassa ja yli neljäsosa on Saharan eteläpuolisesta Afrikasta (FAO, 2012). Toisaalta nälkää näkeviä löytyy myös rikkaista teollisuusmaista (Ziegler & Way, 2001, 4). Suurin osa nälän uhreista, erityisesti naiset ja lapset, kärsivät FAO:n määrittelemästä äärimmäisestä nälästä eli heidän päivittäinen kalorinsaantinsa on alle selviytymiseen tarvittavan minimimäärän. Vuosittain 36 miljoonaa ihmistä kuolee suoraan tai epäsuorasti ravinnon puutteen seurauksena (Ziegler & Way, 2001, 3).

Nälänhätä on yhteiskunnallisesti kestä­mätöntä ja taistelee paitsi ke­stä­vän kehityksen sosiaalista, myös lähes poikkeuksetta taloudellista, ekologista sekä kulttuurista näkökulmaa. Brundtlandin ryhmän raportissa vuonna 1987 on kestävä kehitys määritelty klassisesti näin: “kehitystä, joka täyttää nykyiset tarpeet viemättä kuitenkaan tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta täyttää omiaan” (YK, 1987). Sosiaalinen näkökulma on kaikista selvin; ihmisillä ei ole tarpeeksi ruokaa ja he näkevät nälkää. Nälänhädän seuraukset ulottuvat usein monen sukupolven yli, sillä tutkimukset ovat osoittaneet että lapsuudessaan nälkää nähneet lapset kehittyvät huonommin ja pärjäävät loppuelämässään huonommin kuin tarpeeksi ravintoa saaneet. Aliravitun lapsen kyky vastustaa infektioita on alentunut ja he kuolevat muita todennäköisimmin normaaleihin lapsuusajan tauteihin kuten ripuliin tai hengitystieinfektioon. Jatkuvat sairaudet vievät heiltä voimat lukiten heidät sairauksien, heikentyneen kasvun ja alentuneen oppimiskyvyn ympyrään. Aliravit­tu­jen äitien lapset ovat usein aliravit­tuja, ja kohtaavat samat ongelmat kuin edeltävät sukupolvet. (Smith & Haddad, 2000). Nälkäkriisi ei siis välttämättä kestä vain yhtä ihmiselämää, vaan se usein jatkuu vielä tulevillekin sukupolville, jotka kokevat nälän seuraukset. Aliravitsemus liittyy jollain lailla kolmasosaan alle viisivuotiaiden lasten kuolemista maailmanlaajuisesti (WHO, 2012).

Paitsi inhimillisellä tasolla kestä­mätöntä, on nälänhätä myös virallisesti ihmisoikeusrikkomus. Oikeus ruokaan on ihmisoikeus, joka on määritelty kansainvälisessä ihmisoikeuslaissa. Koska valtioilla on velvollisuus suojella asukkaitaan ja tarjota näille tarvittavat elinolosuhteet ja taata heille oikeus ruokaan, ovat nälkää näkevät ihmiset myös ihmisoikeusloukkaus, jonka syylliseksi voidaan katsoa maan hallinto (Ziegler & Way, 2001, 5).

Jatkuvan kroonisen nälkäkriisin taustalla ei ole ruoan vähyys, vaan sen jakautuminen. Maailmassa tuotetaan tällä hetkellä enemmän ruokaa kuin koskaan aiemmin, mutta myös nälän määrä kasvaa

koko ajan. Vuoden 1996 YK:n ruokahuippukokous määriteltiin, että kaikilla on oikeus riittävään määrään ruokaa. Ongelman taustalla ovat siis ennen kaikkea eriarvoisuus kansainvälisellä ja kansallisella tasolla sekä sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus. Ruokahuollon tila on epävapaa, koska moni, varsinkin pieni, maa on yhä riippuvaisempi kansainvälisistä markkinoista ruoan suhteen. Väestö kasvaa, mutta maatalouden tuottavuuden kasvu on hitaampaa. Markkinoille voidaan myös luoda tahallisia hintapiikkejä. YK:n Oikeus ruokaan - erityisraportoiija Olivier De Schutter (2001, 13–16) sanookin, että ”YK:n huippukokouksessa määritelty oikeus ruokaan ei voi toteutua ihmisten ja luonnon kannalta kestävästi, jos asia jätetään pelkästään markkinavoimien hoidettavaksi” ja peräänkuuluttaa valtioiden ja julkishallinnon aktiivisempaa vastuunottoa asiaan. Myös Ziegler & Way (2001, 3) toteavat, että usein huono valtionhallinto ja sen epäonnistuminen ihmisten tarpeiden täyttämässä on jatkuvan nälän ja aliravitsemuksen taustalla. Ruoan tuotannon lisääminen ja nälän vähentäminen ovat toisiaan täydentäviä tavoitteita, mutta ne ovat eri asia. (De Schutter, 2001, 14). Molempien saavuttamiseksi De Schutter (2011, 14–16) ehdottaa seuraavaa: on tuettava pienempiä maita, jotka ovat ruoan tuonnin varassa. On myös tuettava ilmastonmuutosta kestäväää ja lievittäväää maanviljelystä. Viljelijöiden tulee saada työstään säällinen korvaus ja julkishallinnon ja valtioiden täytyy kehittää kansallisia ohjelmia, joilla tavoitteet voidaan saavuttaa.

FAO:n sivuilla ruokaturva on määritelty tilanteeksi, joka on olemassa kun kaikilla ihmisillä on jatkuvasti fyysinen ja taloudellinen pääsy heidän tarpeensa täyttävän ruoan äärelle. Ruokaturvattomuus puolestaan on tilanne, jossa ihmisillä ei ole täyttä mahdollisuutta päästä terveelliseen elämään tarvittavan ruoan äärelle. Ruokaturvattomuus voi johtua ruoan tai ostovoiman puutteesta tai talouden huonosta hoidosta. (FAO, 2012). Ruokaturva ja oikeus ruokaan ovat toisiinsa yhteydessä olevia käsitteitä, mutta jälkimmäinen asettaa vaatimuksia valtioille. Heidät voidaan myös periaatteessa tuomita ihmisoikeusrikkomuksista, mikäli he eivät tätä tarvetta täytä (Ziegler & Way, 2001, 3).

2.2 Media ja kehitysmaajournalismi

Yleisimmin media-sanalla tarkoitetaan perinteisiä joukkoviestimiä, eli televisiota, radiota, lehdistöä sekä näiden internet-sivuja. Joskus sillä viitataan myös viestintään, joka tapahtuu teknisten laitteiden avulla. Medialle on vaikea löytää yhtä selkeää, yksiselitteistä määritelmää, sillä selitys riippuu pitkälti selittäjän näkökulmasta; media on samalla viestintäteknologiaa, sisältöjä sekä sisältöjen tuottamista ja käyttöä sekä vuorovaikutusta toisten kanssa. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 10)

Media sanana tulee latinan kielen sanasta medium, joka tarkoittaa keskikohtaa tai välissä olevaa - tämäkin korostaa median viestiä eteenpäin välittävää funktiota. Suomessa yleiseen kielenkäyttöön on juurtunut sanan monikkomuoto, media, jolla tarkoitetaan joukkoviestimiä. Joukkoviestintä on

yleensä yksisuuntaista, harvoilta monille suuntautuvaa viestintää. Sanomat kulkevat laajalle, toisille ennestään tuntemattomalle yleisölle. Joukkoviestintä perustuu vakiintuneisiin viestien tuotantaja jakelukoneistoihin. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 21–22)

Yhteiskunta ja media eivät koskaan ole kaukana toisistaan. Väliverronen (2012, 15) toteaa Media-yhteiskunta -kirjassaan, että ”mediateoria ja yhteiskuntateoria edellyttävät toisiaan” koska toinen on aina merkittävä osa toista. Median lukutaidolla on tärkeä rooli yhteiskunnan ymmärtämisessä, sillä jokin media vaikuttaa aina mukana kaikessa yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. Poliitiikka, talous, kansalaisyhteiskunta ja media voidaan nekin nähdä eri tavalla, riippuu millaisten linssien läpi tulkitsija katsoo. Ne voidaan kokea joko suhteellisen rajattuina alueina, ”palikkoina” yhteiskunnallisessa kokonaisuudessa tai sitten näkökulmina, ”kerroksina” jotka ovat aina läsnä. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 13)

Medialla on yhteiskunnallisessa toiminnassa useita merkittäviä funktioita. Paitsi, että se kertoo mitä maailmassa kulloinkin tapahtuu ja sivistää ihmisiä, ovat joukkoviestimet myös olennainen instituutio kansallisen me-hengen luomisessa. Ne ylläpitävät, uusintavat ja toistavat tärkeimpiä meidän identiteettiemme taustalla olevia (ehkä nimettömiä) samaistumisen kohteita sekä sitä kautta tuottavat yhteistä todellisuutta. (Kunelius, 2009, 184–186) Samaistumisen kohteiden lisäksi myös yhteiset eronteon kohteet ovat merkittäviä - mediassa se usein näkyy ”niiden” kuvaamisena. ”Yhteinen viihollinen” voi olla aivan yhtä merkittävä yhdistävä tekijä, kuin samat kiinnostuksen kohteet. Yhteiset identiteetit eivät välttämättä muodostu kansallisten rajojen perusteella, vaan ne voivat muodostua millä tahansa ryhmällä, joka jollain perusteella identifioituu yhteen. (Kunelius, 2009, 189). Joukkoviestimet kytkevät ihmisiä toisiin ihmisiin, koneisiin sekä teknologioihin (Seppänen & Väliverronen, 2009, 10). ”Toiseus” on käsite, joka sopii myös omaan tutkimukseeni. Se on diskurssi, jonka avulla toinen osapuoli koetaan heikommaksi ja jota tuotetaan yhteiskunnassa esimerkiksi tarpeen mukaan vaihtuvilla uutisstandardeilla; ei ”länestä” ja ”kehitysmaista” uutisoida samantyylistä asioista samoilla tavoin. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 106–107). Toiseuden tai vierauden käsitteen keskiössä ei ole, millainen toinen on oikeasti, vaan se miten mikä on minun näkemykseni (Kaartinen, 2005, 21–23); siinä siis reflektoidaan toista oman itsen kautta. Toiseuden tutkimuksessa on aina kyseessä valtasuhde (Kaartinen, 2005, 26), ja siksi se sopii tutkimukseni pohjaksi. Saisin mukaan orientalismin eli ajatus siitä, että ”meille muut maailman alueet ovat vailla mainitsemisen arvoista elämää, historiaa tai kulttuuria” (Said, 1978) tarjoaa lännelle tilaisuuden hallita diskurssia idästä (Said, 1978; Kaartinen, 2005, 26–27). Haluan tutkia myös sitä, ovatko nälän uhrin etäännytetty meistä puhumalla heistä vain abstraktilla tasolla, vai yritetäänkö artikkeleilla ”rikkoa kuplaa” ja herätellä meitä suomalaisia nälkäkriisin laajuuteen.

Mediasta on puhuttu myös neljäntenä valtiomahtina perinteisen vallan kolmijaon eli yhteiskunnan lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan rinnalla. Median valta perustuu siihen, että se on jatkuvasti läsnä ihmisen arjessa ja sillä on kyky luoda ja määritellä yleisiä keskustelunaiheita. Median valta ei ole pelkästään ns. median sisäistä valtaa, vaan se toimii verkostojen kautta koko yhteiskunnassa. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 171). Valta on välttämätön osa yhteiskunnan toimintaa ja myös jokaisen ihmisen arkielämää.

Joukkoviestimillä on valta nostaa esiin yhteiskunnalliseen keskusteluun erilaisia aiheita; puhutaan päiväjärjestys - ja portinvartijateoriasta. Päiväjärjestysteoria (agenda setting) näkee asian niin, että erilaisilla viestimillä on valta laatia päiväjärjestys sille, mistä ihmiset puhuvat. Oletuksena on, että ihmisten puheenaiheet perustuvat pitkälti päivän uutisvirtaan. Portinvartijateoria (gate-keeper) taas perustuu sille, että median edustajilla eli yleensä toimittajilla on kyky avata portti julkisuuteen erilaisille tärkeinä pitämilleen aiheille. Sanotaankin, että median suurin vallan muoto on vaikeneminen. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 184–185) Media voi siis laatia agendan, mutta se ei silti ole muista yhteiskunnallisista toimijoista riippumaton; on todettu, että joukkoviestimet pikemminkin seurailevat politiikkaa ja päätöksentekoa, eivätkä niinkään tuo siihen uutta (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 185; Juntunen 2011). Periaatteessa medialla kuitenkin on valta päättää siitä mitä ja miten julkisuuteen tuodaan.

Internet ja sosiaalinen media ovat tosin jonkun verran horjuttaneet näiden teorioiden tietopohjaa tuomalla äärettömän suuren määrän tietoa lähes kaikkien saataville (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 184–186). Se, mitä päätyy uutisiin, riippuu päivän tapahtumista, sillä uutiskynnyksen korkeus vaihtelee päivän uutissaldon mukaan (Huovila, 1990, 10). Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyön osaston tiedotusyksikön tutkimuksen mukaan sodan vaivaamat tai muuten levottomat maat saivat enemmän näkyvyyttä kuin muut ja uutisointi oli muutenkin negatiivista - eniten uutisoitiin väkivaltaisuuksista, sitten ulkosuhteista, politiikasta ja sodista. Tutkimuksessa todettiin sekä kansainvälisten uutistoimistojen että suomalaisten medioiden uutisoinnin olevan negatiivisesti painottuvaa.

Useimmat suomenkieliset teokset, joissa tutkitaan kehittyvien maiden uutisointia länsimaisessa mediassa, ovat opinnäytetöitä tai pro gradu -tutkielmia. Niissä on huomattavaa, että kehitysmaiden ja uutisoinnin tutkimuksen kohteena ovat useimmiten naiset (kts. Manninen, 2008; Fisk, 2010) tai kehitysmaauutisoinnin kuvat (kts. Hägg, 2008; Tarvainen, 2012). Kansainvälisessä tutkimuksessa puolestaan Chandra Mohanty (1988) on tutkinut kehitysmaiden naisten asemaa. Mohanty kritisoi koko kolmannen maailman käsitettä kulttuuriseksi diskurssiksi ja toteaa, että kehitysmaiden naiset kuvataan usein kolonialistisen diskurssin kautta (Mohanty, 1988).

Suomessa muun muassa Turo Uskali on tehnyt tutkimusta kehitysmaauutisoinnin saralla. Hänen mukaansa äkillisistä kielteisistä muutoksista uutisoidaan tehokkaimmin kun taas hitaat tai myönteiset arjen tason muutokset (kuten tutkimuksessani hiljalleen kehittyvä ruokakriisi) eivät sovi länsimaisen journalismin uutiskäsitykseen. Myös taloudellinen valikoivuus on suurta ja länsimaita sekä muita taloudellisesti merkittäviä alueita painotetaan uutisoinnissa köyhempien kustannuksella. (2007, 26). Perinteinen kielteissävytteisen ulkomaan uutisoinnin sabluuna koskee Uskalin mukaan Afrikkaa, latinalaista Amerikkaa sekä laajoja Aasian alueita (2007, 12).

Suomalaisen median kehitysmaauutiset olivat lähes pelkästään STT:N välittämiä ja STT taas on täysin riippuvainen kansainvälisistä uutistoimistoista. (Andersson & Ådahl, 1993). Myös Uskali (2007, 88) toteaa, että suomalainen ulkomaan uutisointi on pitkälti ulkomaisten medialähteiden eli yleensä uutistoimistojen varassa. Erityisesti köyhää kolmatta maailmaa koskevan tiedonvälityksen on havaittu olevan yksipuolista sekä välttelevän monimutkaisten ilmiöiden käsittelyä (Pietiläinen, 1998, 35). Uutistoimistojen sijainti ja painottuminen kotimaan uutisointiin ovat myös omalta kohdaltaan ohjanneet uutisten aiheita (Pietiläinen, 1998,30). Toivanen näkee asian niin, että länsimainen tiedonvälitys palvelee vain omaa etuaan estäen samalla köyhien maiden täysipainoista kehitystä (Toivonen, 1995, 148, Pietiläisen, 1998, 30 mukaan). Uutisissa havaitaan usein vääristymiä kielteiseen suuntaan, ja ne johtuvat osin esimerkiksi negatiivisista uutiskriteereistä. Tiedonvälityksessä jo resurssien määrittely ja ohjaus vaikuttavat pitkälti siihen, mitä ja missä julkaistaan. Toisaalta Pietiläinen toteaa, että joskus ihmisten havainnot median puutteellisuudesta ja negatiivisuudesta johtuu heidän oman havainnointinsa puutteellisuudesta ja siitä, että he ovat tulkinneet vain omille näkemyksilleen mieluisia uutisia. (Pietiläinen, 1998, 39)

Pantti kuvailee journalismin tunteiden välittävää puolta kolmilenkkisenä ketjuna, jota pitkin tunteet kulkevat ja muuttuvat matkalla. Ensimmäinen linkki on uutisen sisältö henkilöineen ja tapahtumineen, toinen linkki toimittajat ja muut uutisen sisältöön vaikuttavat henkilöt ja kolmas linkki koostuu uutisen yleisöstä. Joka kohdassa tunteisiin vaikuttavia tekijöitä voidaan muokata. (2011, 203). Tutkimissani artikkeleissa on siis monta tekijää, jotka pystyvät vaikuttamaan viestin sisältöön ja lopulliseen kehitysmaiden representaatioon. Pantin mukaan eri ihmiset myös kokevat uutiset eri tavalla.

2.3 Sahel

Pohjimmiltaan ja alun perin Sahel on kuivahko kasvillisuusvyöhyke, joka jatkuu katkeamattomana Atlantilta Punaisellemerelle Afrikan mantereen poikki. Se sijaitsee heti Saharan eteläpuolella ja on kooltaan 1 178 800 neliökilometriä. Sahelin leveys vaihtelee muutamasta sadasta kilometristä yli

tuhanteen kilometriin. Sahelin alueella sijaitsee useita valtioita tai niiden osia, joiden usein ajatellaan muodostavan jonkinlaisen geopoliittisen kokonaisuuden. Tulee silti muistaa, ettei se ole niin sanotusti yksi poliittinen kokonaisuus vaan suuri ja vaihteleva alue. Edellä mainitusta syystä Sahelin alueen määrittely ei ollut eri lähteissä täysin yhteneväinen. Siitä, mitkä valtiot kuuluvat Sahelin alueeseen on erilaisia tulkintoja. Valitsin tutkimukseni pohjaksi YK:n Maailman ruokaohjelman (WFP) sivuilta löytyneen listauksen maista, joita Sahelin kriisi (”The Sahel crisis”) koskettaa (WFP, 2012). Tässä tutkimuksessa tulkiten siis niin, että Saheliin kuuluvat Niger, Mauritania, Tsad, Mali, Burkina Faso, Senegal, Kamerun sekä Gambia. Tein valinnan tällä perusteella jo sen takia, että tarkoitukseni on tehdä sosiaalipoliittista tutkimusta, ei geologista.

Kartta 1. Sahelin alueen kartta. Lähde: Earth System Research Laboratory

Sahelin nimi juontaa juurensa siitä, että Sahel tarkoittaa arabiaksi rantaa tai rannikkoa (engl. shore). Sillä tarkoitetaan Sahelin olevan siirtymäaluetta tai ”rannikkoa” Saharan kuivan ja kuuman aution ja etelän puisten savannien välillä. Sen keskilämpötilat ovat kesän kuukausissa 33–36 astetta ja kylmimmillään 18–21 astetta. Sahelin alue on kuivaa, keskimäärin siellä sataa 250–300 mm per vuosi. Tästä syystä se on myös altis nälkäkriisialueeksi. Sademäärät tosin vaihtelevat alueellisesti. Eniten sateita tulee kesällä, eli touko-syyskuussa, jonka jälkeen seuraa kuudesta kahdeksaan kuukauden pituinen kuiva jakso. Kuivan kauden aikana puukasvusto yleensä menettää lehtensä ja nurmikko kuivuu ja kulottuu. (WWF).

Sahelin alueen asukastiheys on vaihteleva pohjoisen 1-5 asukkaasta neliökilometrillä aina etelän 50–100 ihmiseen. Se on silti melko matala. Vesialueiden ympärille on kerääntynyt asutusta tiheämmin. Muualla kuin pysyvien vesialueiden ympärille pääasiallinen maankäyttö koostuu karjankasvatuksesta sekä paimentolaisuudesta. (World Wildlife Foundation). Sahelin alueen valtioissa asustaa yhteensä noin 120 miljoonaa ihmistä (UN news centre, 2012).

Sahelin alueella on aikoinaan sijainnut suuria ja rikkaita, usein länsimaiden historiassa unohdettuja kuningaskuntia, kuten Mali tai Songhai (Malowist, 1966). 1900-luvun vaihteen molemmin puolin Afrikka, ja samoin Sahelin alue, koki länsimaisen kolonialismin maihinnousun. Sen seurauksena Sahelin alue oli pääosin Ranskan ja Iso-Britannian hallinnon alainen (Duignan & Gann, 1975). Eri-tyisesti ranskalaisilla oli mielessään ”mission civilisatrice” eli afrikkalaisten sivistäminen, valloitta-

essaan näiden maita (Concklin, 1997). Eurooppalaisten valloittajien tulo herätti Afrikassa vahvan nationalistisen liikkeen (Currey, 1999, 165). Kolonialismin ajalta jäi sekä hyviä että huonoja piirteitä; hyvinä voidaan pitää esimerkiksi kolonialismin aikana rakennettua infrastruktuuria ja huonona vaikkapa paikallisten raaka-aineiden riistoa (Currey, 1990, 330–332). Lähes kaikki Sahelin alueen maat ovat itsenäistyneet vuonna 1960 (UN, 2012).

Itsenäistymisensä jälkeen maat ovat pärjänneet vaihtelevasti, tosin poliittista kuohuntaa on ollut melkein jokaisessa. Suurimmalla osalla Sahelin maista oli itsenäistymisen jälkeen melko itsevaltainen sotilashallinto tai jopa diktaattori. Armeija oli usein luotu eurooppalaisten valloittajien tarpeisiin ja valloittajien vetäytyessä he ottivat vallan (Elaigwu & Mazrui, 1999, 435). Poliittista tilannetta heiluttavat myös samojen rajojen sisään päätyneet erilaiset etniset ryhmät ja kolonialismin ajoilta periytyneet valtarakenteet (Elaigwu & Mazrui, 1999, 435). Maiden sisäiset epävakaudet vaikuttavat luonnollisesti myös ympäröiviin maihin, sillä työssäkäynti naapurimaissa on erityisesti Sahelin köyhimmissä maissa yleistä (Oxfam, 2012).

Lähes kaikki maat ovat edelleen melko köyhiä. HDI:n eli inhimillisen kehityksen indeksin mukaan jokainen tutkielmani maista sijaitsee matalan kehityksen luokassa (UNDP, 2012). Lapsikuolleisuus lähes jokaisessa maassa noin kymmenen prosenttia (UNDP). Tässä vaiheessa on taas hyvä muistaa, että Sahel on maantieteellisesti, ei poliittisesti, yhtenäinen alue. Kaikilla mailla on siis omat tunnuspiirteensä ja esimerkiksi vauraus on jakautunut alueittain. Maiden keskimääräiset bruttokansantuotteet per kansalainen vaihtelivat 2010 Nigerin 358 dollarista Kamerunin 1200 dollariin (UN, 2010). Alue ei siis ole homogeeninen. Tilannetta Sahelin alueella vaikeuttaa se, että juurikin kaikkein köyhimmät maat ovat yleensä niitä eniten maatalousvetoisia. Kun siis ruokaa ei ole varaa ostaa, eikä sitä itse pysty viljelemään, ei ole mitään syödä.

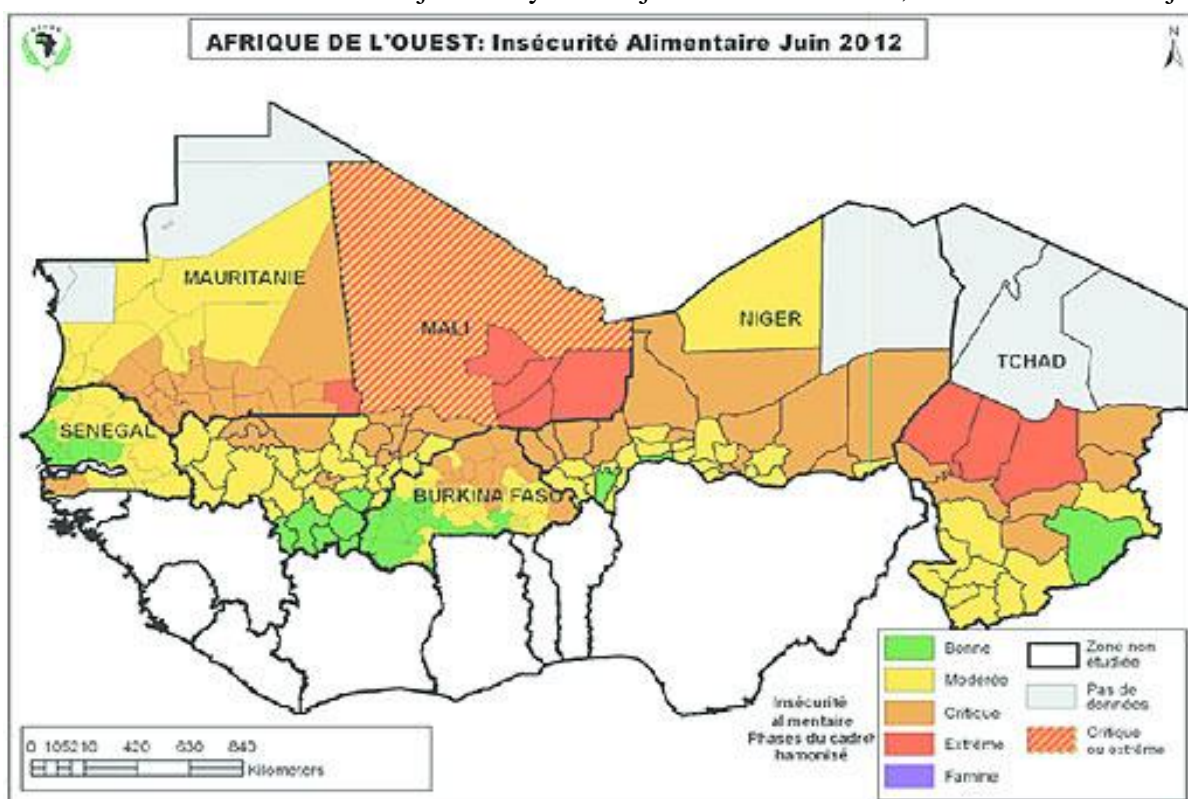
Galtung ja Ruge ovat määritelleet kattavat uutiskriteerit, joihin kuuluvat muun muassa yllätyksellisyys, kulttuurinen merkittävyys, negatiivisuus sekä eliittiin lukeutuvien koskettaminen (1965; Kunelius, 2009, 190–191). Sahelin alue on saanut kriisin vakavuuden huomioon ottaen todella vähän huomiota suomalaisessa mediassa. Ehkä syinä ovat juuri näiden uutiskriteerien piittaamattomuus; kriisi ei ole yllätyksellinen, sillä Afrikka koetaan muutenkin synkkänä ja nälkäisenä alueena, erityisesti tuo köyhä Saharan eteläpuolinen alue. Kulttuurisesti Afrikka on suomalaisille kovin kaukana, eikä hätä siellä välttämättä siksi kosketa niin syvästi. Pahiten nälkä vaivaa köyhimpiä kansanosia, sillä suurimpia ongelmia on nimenomaan ruoan hinnan nousu (FAO, 2012). Toinen tärkeä tekijä on kuivuus (FEWS, 2012). Näin ekonomisen ja ympäristöllisen kestävä kehityksen aspekti kietoutuvat toisiinsa; ruoan hinta nousee, koska sitä on vähemmän ja ruokaa on vähemmän, koska sitä ei

esimerkiksi kuivuuden takia voidaan tuottaa yhtä paljoa. Nälänhädässä kestävä kehityksen sosiaalinen ja kulttuurinen kietoutuvat yhteen; kun ihmisillä on nälkä, ei kulttuuriakaan voida kovin hyvin.

2.4 Ruokakriisin taustaa

Sahelin kriisi - kuten niin monet muutkin yhteiskunnalliset kriisit - on kompleksi ja moniulotteinen. Siinä on mukana ennen kaikkea maantieteellisiä prosesseja, mutta kriisiin vaikuttavaa myös paikallinen ja globaali politiikka. Todellinen kriisi se on edelleen nyt (marraskuussa 2012) sillä sen laskeaan edelleen uhkaavan yli 18 000 000 ihmistä, ja nälkä uhkaa edelleen yli miljoonaa lasta (FAO, 2012).

Ruokakriisin taustalla ovat ennen kaikkea köyhyys, krooniset heikkoudet sekä kuivuus. Lisäpotkua kriisiin antavat ulkoiset tekijät, poliittinen kuuhunta, huono hallinto sekä heinäsiirkkauhka. Viimeksi Sahelissa koettiin kuivuus vuonna 2010, eikä suuri osa köyhistä ole vielä ehtinyt toipua siitäkään. Sahelissa on koettu kuivuuksia kymmenen vuoden sisään ainakin neljä; vuosina 2005, 2008, 2010 ja 2012. (FAO, 2012). Nämä kriisit ovat jättäneet asukkaiden henkilökohtaisen resilienssin heikoksi (ECHO, 2012). Haavoittuneisuutta on lisännyt ruoan hintojen jatkuva heilahtelu. Erityisesti maanviljelijät ovat olleet alttiita kriisien vaikutuksille, sillä olosuhteiden ja tuotantovälineiden huonous ovat saattaneet vaikuttaa tuotannon ja sitä myötä tulojen huonontumiseen, huonoon ravintoon ja sitä

Kartta 2. FAON:n julkaisema kartta ruokakriisialueista kesäkuussa 2012. Mitä punaisempi väri, sitä suurempi nälän määrä.

myötä heikentyneeseen elintasoon. Ruoan hinnan heittelehtiminen tarkoittaa myös eläinten ruoan hinnan vaihtelua ja se on vaikeuttanut karjatilallisten työtä (FAO, 2012).

Ruoan hinnan nousuun vaikuttavat ennen kaikkea maailmanmarkkinat ja niiden lait. Pahiten ruoan hinnan jyrkkä heittely iskee juuri köyhimpiin maihin. Monilla tärkeillä viljoilla ja maisilla on ollut huono satovuosi esimerkiksi Yhdysvaltoja vaivanneen kuivuuden takia. Joissain maissa kohonnut elintaso näkyy myös esimerkiksi sokerin hinnan ja viennin nousun taustalla. (FAO, 2012)

Ruoan hintaan vaikuttaa myös maailman polttoainetilanne; korkea öljyn hinta tekee ruoan tuottamisesta kalliimpaa, samalla kun biopolttoainebisnes kasvaa ja vaatii toimiakseen lisää kasveja nostaen samalla niiden hintaa (Mitchell, 2008).

Sahel sijaitsee Saharan rajamailla ja vaihtelut sen vuotuisissa sademäärissä ovat normaaleja. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että Sahelin pitkän ajan trendi sademäärissä on ollut jatkuvasti laskeva (NASA, 2012). Selityksiä lyhyen ajan sisäisiin kuiviin kausiin voidaan hakea maantieteestä. Ilmasto on kompleksi systeemi, ja yksiselitteisiä vastauksia harvoin on. On kuitenkin todettu, että Sahelin vuosittaiseen sademäärään vaikuttavat monet prosessit, kuten pasaatituulten liikkeet, ilmastomuutos, merien lämpeneminen ja el Niño -ilmiö (Giannini et al., 2008, 359). Kuivina kausina ei ruoka kasva ja tämä taas puolestaan on perustava syy nyt vallitsevaan ruokakriisiin. ECHO:n (European Commission humanitarian aid and civil protection) mukaan Sahelin alueen köyhimmät ihmiset elävät jatkuvan ruokakriisin partaalla (Sahel food crisis, 2012). Tässä vaiheessa on hyvä pohtia sitä, kuinka kauan kriisi voi jatkua, ennen kuin siitä tulee niin sanottu normaalitila.

Ilmastomuutoksen lisäksi muut ihmisten toimet kuten liikalaiduntaminen, kaskeaminen ja polttopuiden ja muun kasvillisuuden tuhoaminen, ovat johtaneet maan kuivumiseen ja kuolemiseen monilla alueilla. Huomattavin ihmisen aiheuttama uhka on aavikoituminen. Lisäksi merkittäviä vaikuttajia ovat ylilaiduntaminen ja kaivosteollisuus. (WWF).

Kuten jo aiemmin mainitsin, tähän kriisiin vaikuttavat globaali ja kansallinen hallinto. Monet Sahelin maista ovat köyhiä, eivätkä hallitukset kyenneet reagoimaan uhkaavaan kriisiin ajoissa. Myös avun perille vieminen on huonon infrastruktuurin, poliittisen epävakauden sekä huonon organisoinnin takia vaikeaa (ECHO, 2012).

3. AINEISTO JA MENETELMÄ

3.1 Aineisto

Aineistonani käytän Helsingin Sanomien sekä Ylen internet-uutisten (<http://yle.fi/uutiset/>) sivuilta löytyneitä Sahelin ruokakriisiä kuvaavia uutisartikkeleja. Aineistoni on kerätty Helsingin Sanomista ja Ylen internet-uutisista aikavälillä 4.1.2012 – 13.9.2012.

Valitsin Helsingin Sanomat ja Ylen aineiston keruukohteiksi, sillä ne ovat peitoiltaan kattavia. Helsingin Sanomien levikki oli vuonna 2011 yli 360 000 (Levikkitilasto 2011). Aineisto on löydetty hakemalla internetaineistosta sanoilla ”Sahel” ja ”nälkäkriisi”. Karsin aineistosta pois kaikki yksilöiden avoimet mielipiteet eli pääkirjoitukset sekä yleisönosastokirjoitukset. Halusin aineistostani mahdollisimman objektiivisen ja uutisarvoisen, joten avoimesti omana mielipiteenä esitetyt jutut eivät kuulu tutkielmani kohdealueeseen. Yleensä lukijat osaavat tulkita pää- tai mielipidekirjoituksen mielipiteenä kuten kuuluukin, eivätkä ota niissä mainittuja asioita absoluuttisena totuutena. Artikkeleita löytyi yhteensä 15 kriteereihin sopivaa. Näistä viidestätoista seitsemän artikkelia on julkaistu Helsingin Sanomissa ja loput kahdeksan löytyvät sivustolta <http://yle.fi/uutiset/>. Helsingin Sanomien kahdeksasta artikkelista kaksi oli niin sanottuja Lyhyesti-juttuja, eli ne olivat vain noin neljän virkkeen pituisia pikku-uutisia. Loppujen Helsingin Sanomien juttujen pituus vaihteli kymmenestä virkkeestä aina yli kahteenkymmeneen virkkeeseen saakka. Viiteen tutkimaani artikkeliin liittyi kuva, mutta jätin ne pois tutkimuksista kokonaan. Ylen julkaisemat artikkelit ovat pääosin järjestöjen kuten Punaisen Ristin tai Pelastakaa Lapset ry:n tiedoituksia, jotka Yle vain on julkaissut oman uutisvirtansa joukossa. Paikan päältä saadut tiedot tulevat lähinnä joko alueella toimivilta järjestöiltä tai ulkomaisilta uutistoimistoilta. Vain yksi artikkeli on kirjoitettu paikan päällä olevan toimittajan toimesta.

3.2. Diskurssianalyysi

Vaikka uutisartikkelit lähtökohtaisesti pyritään kirjoittamaan objektiivisesti, on juttujen takana aina kirjoittajan maailmankuvan mukainen subjektiivinen totuus, lähtökohta josta hän kirjoittaa. Siksi valitsin menetelmäksi diskurssianalyysin, jolla tuodaan esiin piilotettuja rakenteita ja yritetään päästä selville totuudesta sanojen takana; millaisena objekti kuvataan ja miten siihen suhtaudutaan.

Diskurssi on puhetapa, eräänlainen merkityssuhteiden systeemi. Diskurssi ei siis ole sama kuin puheen aihe tai jutun teema, vaan sillä tarkoitetaan sitä sosiaalista todellisuutta, josta ja jota kertoja aina itse konstruoi. Kyseessä ei kuitenkaan ole mielipide, vaan eräänlainen viitekehys, jonka kautta asioita tarkastellaan. Diskurssit tulkitsevat totuutta omasta näkökulmastaan absoluuttiseen

totuuteen, asettaen sen muiden näkökulmien edelle. (Kunelius, 2009, 223.) Diskurssien luoma todellisuus on siis tietynlainen sosiaalinen todellisuus, jonka kentällä vallitsevat keskenään ristiriitaiset puhettavat ja näkökulmat. Sen kautta jokainen rakentaa omaa sosiaalista todellisuuttaan. Vallitsevat diskurssit ovat sidoksissa aikaan, paikkaan ja ennen kaikkea kontekstiin, mutta niillä on aina historiallinen perimänsä ja ne uusiutuvat koko ajan. Ilmiöitä, kuten hulluutta, tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti erilaisissa diskursseissa. (Valtonen, 1998, 97–96).

Foucault on korostanut, että valta ja diskurssit ovat yhteen kietoutuneita, sillä kielen ja ymmärryksen yhdessä luoma maailma koostuu hänen mukaansa eri tavoin ihmisten mielissä toisiinsa liittyneistä diskurssiivisista elementeistä (Foucault, 1972, 45–47, Valtosen, 1998, 103, mukaan).

Diskurssien tutkiminen ja joukkoviestinnän tutkiminen kulkevat käsi kädessä, sillä myös joukkoviestimet ovat yksi ideologinen koneisto, joka osaltaan rakentaa ja ylläpitää diskursseja. Yleensä joukkoviestimet tulkitsevat maailmaa sellaisten diskurssien avulla, jotka uudelleen tuottavat yhteiskunnan vallitsevaa järjestystä. (Kunelius, 2009, 225–226).

Diskurssin ja medioiden vallan käsitteeseen liittyvät läheisesti termit representaatio sekä kehystäminen. Representaatio on asian tai ajatusten esittämistä viestimällä. Representaatioita on erilaisia kokonaisuuksia, esimerkiksi yhdessä uutisessa voi olla useita representaatiota sekä tekstin ja kuvan muodossa. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 92)

Kehystäminen taas on yksi representaation politiikan keskeisistä keinoista. Kehystäminen on se valintojen ja muokkausten prosessi, jonka avulla mediaesityksiä tuotetaan ja se voidaan nähdä myös kontekstin eli asiayhteyden rakentamisena representoitaville asioille. Kehystäminen ja representaatiot ovat merkittäviä tekijöitä diskurssien luomisessa ja ne ovat yksi osa median vallasta määrätä julkisuuden puheenaiheita. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, 97) Diskurssit siis koostuvat osin representaatioista ja niiden kehyksistä.

Diskurssianalyysi puolestaan on nimensä mukaisesti erilaisten diskurssien analysointia. Se on eräänlainen teorian ja tutkimuksen sekoitus, teoreettis-metodologinen viitekehys tutkimukselle (Valtonen, 1998, 96), jonka avulla pyritään tulkitsemaan tekstiä ja sen takana vallitsevaa todellisuutta. Sen lisäksi, että tutkija yrittää nähdä tekstin ”läpi” tulkitsee hän samalla kielenkäyttöä itsessään luovana, todellisuutta rakentavana toimintana. (Valtonen, 1998, 97). Diskurssianalyysi on kielen tutkimista, mutta muuten se eroaa esimerkiksi sisällönanalyysistä tai retoristen keinojen analysoinnista. Siinä tutkimuksen kohteena eivät ole itse tekstin sanoma tai retoriset keinot, vaan se, millaista todellisuutta puheella rakennetaan. Tarkastelun keskiössä ei ole yksilö, vaan sosiaaliset käy-

tännöt. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 37). Diskurssia ei voida koskaan tarkastella täysin erillään kontekstista, sillä oikeastaan se muodostuu vasta kontekstinsa kautta.

Diskurssianalyysi on laaja ja monipuolinen kenttä, monet kokeneetkin tutkijat puhuvat ”käsiteviidakosta” (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 11) tai ”käsitteiden sekamelskasta” (Valtonen, 1998, 96). Diskurssianalyysi on imenyt vaikutteita muun muassa antropologiasta, semiotiikasta lingvistikasta, sosiologiasta, sosiaalipsykologiasta ja sosiaalipolitiikasta (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 10; Valtonen, 1998, 96). Valtonen (1998, 96) kuvailee diskurssianalyysin ”joukoksi kieltä, sen käyttöä ja yhteiskuntaa koskevia teoreettisia lähtökohtaoletuksia, jotka väljästi ohjaavat tietyn suuntaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin ratkaisuihin”. Se on siis löyhä viitekehys, jonka sisällä tutkija saa itse tehdä omat päätöksensä.

Syy, miksi valitsin diskurssianalyysin tutkimukseni lähtökohdaksi, kiteytyy pitkälti vallan käsitteeseen. Valta on abstrakti käsite, mutta sitä käytetään jatkuvasti erilaisissa yhteyksissä. Olemme kaikki vallankäyttäjiä tai vallankäytön kohteita tietoisesti tai tiedostamatta. Valta ja viestintä ovat läheisessä suhteessa toisiinsa, sillä usein viestintä (tutkimuksessani uutisointi) myös tiedostamatta uudistaa vallanjaon käyttäytymistä yhteiskunnassa. Diskurssi taas puolestaan määrittää toimijalle usein sen, mikä on totuus tai normi. Eri diskursseissa luodaan erilaisia valtasuhteita eri ryhmien välille. (Kunelius, 2009, 221). Näitä samoja valtasuhteita uusinnetaan joka päivä huomaamatta erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä, esimerkiksi vaikkapa käytöksellä toista kohtaan. Moniin valtakursseihin on jo totuttu, eikä niitä tajuta arkielämässä jatkuvasti kyseenalaistaa. Tätä kautta me tulemme ideologisiksi subjekteiksi, joka kirjaimellisesti tarkoittaa sekä toimijaa, että alistujaa – olemme mukana sekä toteuttamassa, että kokemassa (Kunelius, 2009, 221–222). Medialla on valta tuottaa representaatiota jokaisen ihmisen arjessa, sekä verkostojen kautta koko yhteiskunnassa (Seppänen & Väliwerroinen, 2012, 171). Median, representaatioiden ja vallankäytön ymmärtäminen on mielestäni merkittävää, sillä siten vaikutetaan paitsi yksilön, myös yhteisön mielipiteeseen.

Myös diskurssien itsensä sisällä sekä välillä on erilaisia valtasuhteita. Jotkut näistä diskursseista voivat päästä yhteiskunnassa vallalle muodostuen lopulta vaikeasti kyseenalaistettaviksi itsestäänselvyyksiksi, jolloin niistä muodostuu hegemoninen diskurssi (Jokinen & Juhila, 1991 ja 1993; Valtonen, 1998, 103). Tällainen voi olla kyseessä myös silloin, kun uutisoidaan kehityksistä jollain asteella alisteisina, kuivina tai köyhinä - kirjoittajan kuva kehityksistä voi olla alitajuisesti hyvin synkkä ja hän välittää sitä tekstinsä kautta eteenpäin. Kaikista hegemonisimmat diskurssit voivat olla niitä, joita tutkija ei itsekään huomaa (Jokinen & Juhila, 1993, 80). Diskurssien sisäisten valtasuhteiden tutkinta taas rakentuu diskurssin sisäisten suhteiden analysoinnin ympärille; kenellä on

puheoikeus, kuka on toimijana, miten toimijat ovat asemoituneet tai minne heidät on laitettu (Jokinen & Juhila, 1993, 86). Esimerkkejä diskurssien valtasuhteista löytyy melkein joka puolelta: esimerkiksi ”länsi” on melko uusi käsite, joka on muodostusta diskurssista. Ei ”länsi” itsessään ole itseisarvo, sillä ”länsimaat” riippuu katsojan ja diskurssin luojaan sijainnista. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 106).

Gregory Bankoff on tutkinut kehitysmaiden kriiseihin liittyviä yleisiä diskursseja, eli sitä, millaisia diskurssiivisia viitekehyksiä katastrofeille yleensä tarjotaan. Hän tulee siihen tulokseen, että terveys, taudit, hyvinvointi ja vaarat on usein uutisoitu riippuvaisiksi tietystä maantieteellisestä kohteesta. Luonnonkatastrofin käsite tarjoaa Bankoffin mukaan vaarallisuutensa takia oikeutuksen länsimaiselle asiaan puuttumiselle, samalla kun puuttuminen rakentaa rajaa ”meidän” ja ”niiden” väliin Bankoffin mukaan länsimaissa vallitsee pitkälti yksi hallitseva diskurssi, joka maalaa monet suuret maailman alueet sairastavina, köyhinä sekä katastrofiherkkinä. Tämän diskurssin tunnussanoina ovat aikojen saatossa olleet ”kehitys”, ”haavoittuvuus” tai ”tropikaliteetti”. Bankoffin mukaan tämä diskurssi on löydettävissä niin kirjoituksista, yhteiskuntatieteistä kuin luonnontieteistäkin sairaus-, köyhyys- tai katastrofidiskurssien kautta. (2002, 27–28).

Tutkimuksessani minua erityisesti kiinnostaa juurikin se, että millainen on journalistin kuvaama todellisuus ja kellä on siinä todellisuudessa valta. Niinpä pyrin keskittymään yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin kriittiseen, kielenkäyttöä pohtivaan osaan, sillä puhediskurssien kautta uskon löytäväni artikkelin taustalla vallitsevan todellisuuden. Parhailaan diskurssianalyysi tuottaa uusia, kiinnostavia havaintoja mediasta, sekä sen tavoista jäsentää todellisuutta sekä puhutella yleisöään (Väliverronen, 1998, 14) - tutkielmani tavoitteena on tuoda esiin piilossa olevia kehitysmaauutisointiin liittyviä rakenteita, sekä tarjota uutta tietoa ja havaintoja median toiminnasta ja diskursseista.

4. ANALYYSI JA TULOKSET

Keskityn analyysissäni pelkästään artikkelien tekstien lukemiseen. En vähättele kuvien merkitystä, ja myös osassa näistä artikkeleista kuvia on käytetty voimakeinoina ja vaikuttajina. Koen kuitenkin, että jo pelkästään teksteistä saan tarpeeksi aineistoa kandidaatin tutkimukseni pohjaksi. On kuitenkin hyvä muistaa, että sanomalehtiartikkeli luetaan aina kontekstissaan, johon aina liittyy myös artikkelin mahdollinen kuvitus. Kuvien valta perustuu kuvan tuottamaan tunnevoimaan ja todistukseen (Uskali, 2007,121).

Tekstejä lukiessa Sahelin alueen huomaa melko harmaaksi alueeksi journalistisella kartalla, sillä lähes kaikki analysoimani tekstit ovat eri järjestöjen tai instituutioiden julkaisuja tai tulivat kansainvälisiltä uutistoimistoilta. Vain yksi teksti oli suoraan journalistin itse paikan päällä tekemä ja hänen matkassa Punaisen Ristin delegaattina - ei siis lehtensä edustajana. Kriisi siis pitkälti ”koetaan” instituutioiden ja järjestöjen kautta, ei niinkään sen koskettamien ihmisten kautta. Toisaalta järjestöjen tiedot ovat tärkeitä ja arvokkaita lähteitä, jolloin niihin viitataan tekstissä hyvien lähdekäytäntöjen mukaan jatkuvasti. Kunelius (2009, 190) on todennut, että uutisrealismilla tarkoitetaan sitä, miten uutinen kertoo itse itsensä, kun taas epävarmemmat tekijät laitetaan yleensä muiden suuhun. Tässä tapauksessa kertojina eli lähteinä toimivat järjestöt ja instituutiot, joiden kautta tarinaa kerrotaan ja näin toteutetaan objektiivisuuden rituaalia. Tämä lisää toimijoiden roolia diskursseissa. Kuten aiemmin mainitsin, ei kummallakaan tutkimallani medialla ole alueella pysyvää suoraa uutislähdettä. Artikkeleissa kolmen lähteenä oli Reuters, yhden AP ja yhden STT. Kaikissa artikkeleissa oli esitelty joku auktoriteetti, jonka sanaan luotettiin; joko yksi edellä mainituista uutistoimistoista tai sitten joku suuri järjestö kuten FAO, Pelastakaa lapset, EU tai SPR.

Sahel oli artikkeleissa kuvattu melko niukasti. Pääosin Sahel identifioitiin luettelemalla joko Sahelin alueen maita tai kuvaamalla sitä Saharan eteläpuolella tai jopa ylimalkaisesti Afrikassa sijaitseväksi. Vain yhdessä artikkelissa käytettiin tarkennusta: ”Saharan eteläpuolella sijaitseva, Atlantilta Afrikan sarveen ulottuva Sahelin alue” (Yle 12.8.2012). Myös köyhyys oli yksi vallitseva piirre Sahelista puhuttaessa. Kerrottiin, miten Maailmanpankin mukaan yli puolet Sahelin alueen ihmisistä elävät alle eurolla päivässä sekä mainittiin, miten ”moni näkee nälkää normaalioloissakin” (HS 20.2.2012.). Näin se kuva, joka lukijalle Sahelista muodostuu artikkelien pohjalta, voi olla melko yksiulotteinen. Uskon, että melko harvalle asia avautuu sen enempää, vaikka Sahelin alueeseen kuuluvat valtiot onkin useasti lueteltu; harva suomalainen todennäköisesti tuntee laajasti Burkina Fason, Tsadin tai Kamerunin tilannetta. Hallitsevina mielikuviksi lukijalle helposti jäävät kuivuus, köyhyys ja nälkä.

Uskali on listannut viisi tekijää, jotka vaikuttavat siihen, onko aineisto hyvää ulkomaanjournalismia. Näitä kriteerejä ovat juttuaiheiden sekä tietolähteiden monipuolisuus, epäselvien tai nimettömien lähteiden vähäinen käyttö, etusivulle pääsy sekä arkojen aiheiden suuri osuus juttutuotannosta. (Uskali, 2007, 44). Näin vähäisen aineiston perusteella on mahdotonta yksiselitteisesti sanoa, kuuluuko tästä Sahelin kriisistä uutisointi Uskalin mukaisen hyvän ulkomaanjournalismin piiriin. Juttuja on vähän, joten niin on myös juttuaiheita tai näkökulmiakin. Artikkelit kertovat pitkälti paikallisten kurjista oloista erilaisten järjestöjen kautta, muutamassa jutussa joku on antanut haastattelun. Tietolähteet ovat suuria uutistoimistoja, jotka tarjoavat kenties melko pintapuolisen kuvan kriisistä. Myös järjestöt ovat toimineet tietolähteinä, mutta epäselviä lähteitä en juuri huomannut käytettävän. Etusivulle ei Sahelin kriisi ole päässyt, vaikka inhimilliseltä arvopohjalta katsottuna se olisi voinut olla toivottavaa. Nälänhätä on arka aihe, mutta maantieteellisesti ja kulttuurisesti kaukana. Voidaan siis ajatella, ettei se ole Suomessa kohua herättävällä tavalla arka.

Löysin teksteistä viisi erottuvaa diskurssia; nimesin ne ylhäältä alas, normaaliolojen kurjuus, toivottomuus, konkretisointi sekä talouden ylivalta.

Kuten jo diskurssianalyysi-luvussa valotin, usein diskurssit eivät ole yksinäisiä kokonaisuuksia vaan limittäisiä ja lomittaisia monella tasolla. Ne voivat olla myös keskenään ristiriitaisia. Myös nämä löytämäni diskurssit ovat usealla tasolla toisiinsa liittyviä sekä ajoittain ristiriitaisia.

4.1 Ylhäältä alas

Monissa analysoimissani teksteissä oli korostettu sitä, miten ja kuka ongelmaan reagoi. Lähinnä puhuttiin siitä, kuinka paljon kukakin oli Sahelin hyväksi tekemässä tai antamassa. Välillä erikseen mainittiin alueelle jo suunnatun rahasumman koko määrä, kuten tässä Helsingin Sanomien jutussa: ”EU-komissio lupasi maanantaina 40 miljoonan euron verran ylimääräistä humanitääristä apua alueelle. EU-maat tukevat kaikkiaan aluetta 337 miljoonalla eurolla” (HS 18.6.2012.)

Lukijalle muodostui alussa kuva, että parhaamme tässä tehdään. Kun syvennyin teksteihin paremmin ja yritin nähdä niiden läpi diskursseja, tuli minulle tunne, että kertomalla omista tekemisistä yritetään rauhoitella lukijaa, sekä poistaa tältä sosiaalisen omantunnon aiheuttamaa mielipahaa. Jos samalla tulee hieman kertoneeksi omasta osuudestaan kriisin hoidossa, on se toki plussaa. Tämän diskurssin osana on myös maailman eri osien erilainen arvostus. Esimerkiksi otsikko ”Olympialaisännät käänsivät katseensa nälkäongelmaan” (Yle 12.8.2012) oli melko arvottava. Tulee tunne, että ”isännät” ovat melko korkea-arvoisia ja heillä on ongelmia ratkova katse, kun taas kriisin koki-
jat ovat jollakin lailla alemmassa sosiaalisessa asemassa.

Se, että kriisi koetaan lehdissä lähinnä eri järjestöjen kautta, lisää tämän diskurssin vaikuttavuutta. Artikkeleissa mainitaan esimerkiksi, että ”FAO tarvitsee apua, jotta alueen maanviljelys saataisiin elpymään ja ruoantuotanto käyntiin” (Yle 13.3.2012.). Tulee tunne, että apua alueelle tuodaan ulkopuolelta, samalla kun se ”ulkopuolisten” voimin eheytetään ja parannetaan alueen elinoloja. Toisaalta FAO on kuvattu avun kohteena tai avuntarvitsijana, sillä se tarvitsee rahaa lahjoittajilta. Mielestäni tämä kuvaa hyvin talouden ylivallan diskurssia.

WFP, Punainen Risti, Ocha sekä Pelastakaa Lapset olivat auktoriteetteja, joihin viitattiin useammassa jutussa sekä tietolähteinä että toimijoina alueella. He toimivat luotettavina lähteinä vaikkapa ruokakriisin syistä puhuttaessa: ”YK:n ruokaohjelman WFP:n mukaan Sahelin kuivuudet ovat yleistyneet ilmastonmuutoksen takia” (HS 20.2.2012).

4.2 Normaaliolojen kurjuus

Sahel kuvataan lähinnä kuivana maantieteellisenä alueena, jonka alueella yli puolet väestöstä on köyhiä ja monet miljoonat ihmiset näkevät nälkää. Nälkäkriisiä kuvataan erityiseksi tilanteeksi, eikä sitä itseään pidetä normaaliolona vaan pikemminkin kurjuuden huipentumana. Muuten se kuva, joka Sahelin alueen ihmisten elämästä on synkkä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti uutisessaan näin: ”Sahelin alueella Saharan eteläpuolella moni näkee nälkää normaalioloissakin, mutta nyt ruokakomerot ovat tavallistakin tyhjemmät” (HS 20.2.2012).

Afrikan - ja tässä tapauksessa erityisesti Sahelin - asemasta ja yleisestä mielikuvasta journalistisessa kartassa kertonee melko paljon lause ”YK:n mukaan Sahelin alueella kuolee tavallisinakin vuosina noin 230 000 lasta aliravitsemuksen tai terveysongelmien vuoksi” (HS 26.7.2012.). Mielikuvan Afrikasta täytyy olla synkkä, jos 230 000 lapsen vuosittaista kuolemaa voidaan pitää normaalina, kenties jopa odotettuna tai välttämättömänä. Se, miten kuvan Afrikasta on muotoutunut niin synkäksi useissa länsimaisissa mielissä, selittyy pitkälti kansainvälisten uutiskriteerien ja kehitysmaajournalismin kautta. Esimerkiksi Uskali (2007, 27) on sitä mieltä, että koska vain huono uutinen on usein uutinen, kehitysmaista välitetty kuva on liioitellun huono. Normaaliolot nähdään kurjina, mutta vallitseva ruokakriisi kurjistaa niitä entisestään. ”Sahelin alueella Saharan eteläpuolella moni näkee nälkää normaalioloissakin, mutta nyt ruokakomerot ovat tavallista tyhjemmät”. Käsitteenä ”normaaliin” liittyy siis aivan erilaiset diskurssit kuin länsimaissa, tai ainakin Suomessa. Suomalainen normaali voisi sisältää vaikkapa saunan, pimeyden, kylmyyden, jurouden ja formulat, mutta siihen kuuluu myös tietty hyvinvointiaspekti - ihmisiä hoidetaan, he ovat terveitä ja joku (usein hyvinvointivaltio) pitää heistä huolen. Afrikkalaiseen normaaliin taas ainakin tutkimani artikkelien

pohjalta liitetään kuivuus, avustustyö ja nälkä. Voisi kuvitella, että aiemmin esimerkkinä käyttämäni lause ”tavallisistakin vuosista” olisi lisätty artikkeliin tekstin huomioarvon lisäämiseksi ja lukijan ravistelemiseksi, jotta hän ymmärtäisi kriisin koko laajuuden. Joskus tällainen kurjuuden silmille vyöryttäminen toimii silmiä avaavana, mutta usein se saattaa johtaa vastareaktioon ja lukijan etäännyttämiseen, kuten seuraavassa diskurssissa kerron.

4.3 Toivottomuus

Sahelin alueen kriisistä on pyritty kertomaan mahdollisimman objektiivisesti, mutta rivien välistä voi lukea inhorealismia ja toivottomuutta. Luvut, joita listataan, ovat liian suuria arkijärjellä käsiteltäväksi. Takana on kurjia aikoja, eikä parempaa välttämättä näy edesspäin. Kotieläimet ovat kuolleet ja ruokakomerot tyhjentyneet, nälkää nähdään jo nyt. Kenties kirjoittajilla on ollut mielessä lisätä uutisten huomioarvoa sillä vähällä palstatilalla, mikä Sahelin kriisille on annettu. Käsittämättömän suurilla numeroilla ja kurjuuden määrällä voidaan kuitenkin päätyä toivotusta päinvastaiseen lopputulokseen; olot ovat niin huonot ja tilanne niin toivoton, että parasta unohtaa koko juttu. Esimerkiksi ”10 - 14 miljoonaa Sahelin alueella asuvaa ihmistä ei saa riittävästi ruokaa... nälkäkriisi uhkaa jopa 23 miljoonaa ihmistä” (Yle 15.2.2012.), ”FAO sanoo tarvitsevansa avustusrahaa noin 70 miljoonaa dollaria” (Yle, 13.3.2012.), ”Nigerissä 70–90 prosenttia ihmisistä arvioi ruokavarastojen loppuvan ennen syksyn sadonkorjuuta” (HS 22.3.2012.) sekä ”arviolta 170 miljoonaa lasta menee joka ilta nälkäisenä nukkumaan” (Yle 12.8.2012.) kuvaavat tekstissä vaikuttavia lukuja. Myös se mainitaan useampaan kertaan, että rahoitus ei vielääkään ole riittävä. Yksilönä on helppo syyttää asiasta järjestöjä, organisaatioita ja toimijoita ja kääntää syyttävä sormi heidän suuntaansa, sen sijaan että kokisi itse voivansa vaikuttaa. Melvin Seeman (1959) on listannut etäännyttämisen viideksi erilaiseksi määritelmäksi voimattomuuden, tarkoituksettomuuden, säännöttömyyden, eristyneisyyden sekä itsensä vieraannuttamisen. Näitä artikkeleita lukija saattaa kokea ainakin voimattomuuden sekä itsensä vieraannuttamisen omalla kohdallaan; käsittämättömän suuret numerot aiheuttavat voimattomuutta ja itsensä vieraannuttaminen taas toimii defenssikeinona toivottomuutta vastaan. Aineistossani luetellut luvut toimivat siis helposti lukijan aiheesta etäännyttävä piirteenä.

Usein diskurssit liittyvät toisiinsa. Myös tässä aiemmin esittelemäni ”normaaliolojen kurjuus” -diskurssi liittyy tähän diskurssiin. Jos normaaliolot ovat jo niin huonot, että ”arviolta 170 miljoonaa lasta menee päivittäin nälkäisenä nukkumaan” (Yle 12.8.2012.) on niin sanotun tavallisen suomalaisen lehdenlukijan vaikea samaistua kärsimyksen määrään, varsinkin nyt kriisiaikoina. Ratkaisuna toimii ongelman etäännyttäminen lukujen kautta kylmäksi, objektiiviseksi ja ennen kaikkea muualla olevaksi ongelmaksi, jonka eteen suuremmat tahot, eli tässä tapauksessa avustusjärjestöt tekevät kaikkensa.

Välillä oli huomattavissa myös jonkinlaista fatalismia: ”vaikka Ndau oli tyytyväinen saadessaan kunnan työkalut, lopulta vain sateen tulolla on merkitystä.”

4.4 Konkretisointi

Abstraktin ja konkreettisen suhde teksteissä on ristiriitainen. Välillä lukija viedään Afrikkaan, sis-konsa pienestä pojasta huolehtivan ja ruokakuponkeja jonottavan Sira Benjan luokse kohtaamaan kriisi ja nälkä kasvoista kasvoihin. Kun taas tulee kriisin syiden analysoinnin vuoro, puhutaan ilmastonmuutoksesta, kuivuudesta tai maailmanmarkkinoista - hyvin abstrakteista asioista, joihin harva kokee kykenevänsä vaikuttamaan. Myös jo mainitsemani suurien lukujen käyttö etäännyttää lukijaa ja ajaa ilmiötä kaukaisemmalle ja abstraktimmalle tasolle lukijan mielessä.

Monin paikoin kriisi on yritetty tehdä lukijalle ymmärrettäväksi konkreettisten esimerkkien ja toimien kautta - sen sijaan, että puhuttaisiin vaikkapa nälänhädän vähentämisestä, kerrotaan, kuinka järjestön rahoilla toimitetaan ”ongelma-alueille sekä elintarvikeapua että siemenviljaa ja karvan ravintoa. Peltujen kastelua yritetään kohentaa, karjankasvattajille järjestettäisiin eläinlääkäripalveluja ja maanviljelijöille koulutusta” (Yle 13.13.2012.). Toimet ovat melko konkreettisiä esimerkkejä rahojen käyttökohteista ja kertovat siis siitä, mitä kriisin hoitamiseksi tehdään. Näin pilkkomalla kriisi pienempiin osiin uutisen avulla esimerkiksi kertomalla, että ”useilla alueilla monet sadot ovat epäonnistuneet, eli ruuan määrä ja saatavuus ovat vähentyneet” (Yle 30.7.2012.) saadaan kriisi lukijalle helpommin ymmärrettävään muotoon - tämä on siis ikään kuin etäännyttämisen vastakohta. Kriisi tuodaan lähelle, ja sitä pyritään kuvaamaan myös ruohonjuuren tasolta.

Konkreettisilla esimerkeillä kriisien kokija tuodaan lähemmäksi lukijan omaa maailmaa, sekä heidät esitetään aktiivisina toimijoina passiivisen kokemisen sijaan. Esimerkiksi on haastateltu paikallista lääkäriä, joka kertoo ”ettei ole lääkärinurallaan koskaan nähnyt Senegalissa vastaavaa aliravitsemusta” (Yle 12.8.2012.). Konkreettisimmat esimerkit tulevat toimittajalta, joka on itse ollut paikan päällä Punaisen Ristin delegaattina. Suurilta uutistoimistoilta tulevat artikkelit ovat enemmän abstraktilla tasolla.

Maiden itsenäistä toimijuutta on kuvattu muutamaan otteeseen. Yle uutisoi, miten Länsi-Afrikan maat Mali, Niger sekä Norsunluurannikko alentavat tuontiruoan verotusta (Yle 4.8.2012.). Kiinnostavaa uutisessa on se, ettei se täytä moniakaan uutiskriteereistä, eikä ole stereotyyppinen negatiivinen kriisiuutinen kehitysmaista. Se on virkistävän erilainen muiden kehitysmaauutisten joukossa, sillä siinä maat kuvataan aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat itse omaan verotukseensa ja muihin yhteiskunnallisiin asioihin. Tässäkin uutisessa tosin talouden ylivalta - diskurssi on vahvasti läsnä, ja verotuspäätökset vaikuttavat nimenomaan ruoan hintaan. Sahelin alueen maiden omaa toi-

mijuutta kuvataan myös toisessa Helsingin Sanomien jutussa: ”...nälkää nähdään todennäköisesti eniten Mauritaniassa, Nigerissä, Tsadissa, Malissa, Burkina Fasossa ja Senegalin pohjoisosissa. WFP:n mukaan nämä maat ovat Senegalia lukuun ottamatta jo julistaneet hätätilan ja pyytäneet ulkomaista apua” (HS 20.2.2012). Vaikka aiheet ovat raskaita, annetaan kriisin runtelemista maista kuitenkin toimiva kuva; he eivät ole vain passiivisia kokijoita, vaan pyrkivät aktiivisesti ennaltaehkäisemään ja hoitamaan kriisiä.

4.5 Talouden ylivalta

Yksi diskurssi, joka nousee selvästi esille, oli talouden ylivalta ja sen kyseenalaistamattomuus. Talous on ikään kuin toinen luonnonvoima kriisin taustalla kuivuuden lisäksi. On todettu, että ruoan hinta nousee, mutta asialle ei juuri pystytä tekemään mitään - onhan se markkinoiden käsissä. Markkinoiden lait ovat itsestään selviä. Pelastakaa Lapset on julkaissut raportin, jonka mukaan maailman lasten aliravitsemus on lisääntynyt ja yksi syy tähän on ruuan hinta, johon puolestaan vaikuttavat polttoainekriisi, talouskriisi ja ruokakriisi yhdessä (Yle 30.7.2012.). Markkinat ovat monimutkaiset, mutta toimivat ja usein myös itseisarvoiset.

Talousdiskurssi nousee hallitsevaksi siinä mielessä, että sen arvot otetaan itsestään selvinä. Ruoan hinnan koetaan olevan asia, jolle ei oikeastaan voi mitään - sitä ohjaa se markkinoiden kuuluisa näkymätön käsi. Vaikkapa se, että maailmassa on paljon nälkää, mutta ”hintoihin ei kuitenkaan ole odotettavissa suurta laskua” (HS 4.1.2012.) kuvaa yhden henkilön, valtion tai organisaation vähäisiä vaikutusmahdollisuuksia markkinoiden päätöksiin. Kauppiaiden tasolle markkinavoimat on tuotu lauseessa ”Tambacoundan torilla kauppa käy, mutta ihmisten ostovoima on heikentynyt viime vuoden katokauden jälkeen. Ruokakriisi on vaikuttanut kaupankäyntiin” (Yle 13.9.2012.). Maanviljelijöiden kurjuutta taas kuvaa tämä: ”kun ruoka ja kotieläinten rehu loppuvat, niitä pitää ostaa, mutta samaan aikaan ruoan hinta on rajussa nousussa. Tärkeiden viljojen hinnat nousivat Sahelin maissa viime vuoden lopun sadonkorjuukaudella selvästi, vaikka siihen aikaan vuodesta hinnat yleensä laskevat...Hintojen lasku on epätodennäköistä, sillä mitä useampi joutuu hakemaan aterian ainekset markkinoilta, sitä parempaa hintaa heiltä voi pyytää”.

Talousdiskurssi linkittyy myös aiemmin mainitsemaani etäännytydiskurssiin. Talouden päätökset ovat aina matemaattisesti ja numeroin perusteltavissa. Nurinkurista on, että ”köyhistä köyhimmissä maissa ruoan hinta lähti huomaan nousuun” (Yle 30.7.2012.).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Aiempien tutkimusten mukaan kehitysmaauutisointi on pääosin negatiivista. Tutkimissani artikkeleissa tapa, jolla Sahelia uutisoitiin, jatkaa samalla linjalla. Sitä kuvattiin köyhäksi ja kuivaksi alueeksi, jossa myös normaaliolot ovat kurjat. Se, että Sahelin ruokakriisi niin harvoin ylitti uutiskynnyksen, kertoo kenties Afrikan kulttuurisesta kaukaisuudesta, sekä vähäisestä painoarvosta länsimedioille. Se ei myöskään ole hallitseva markkina-alue, jolta tulevia uutisia myös julkaistaan helpommin. Ruokakriisin kanssa samaan aikaan uutisissa esiintyi enemmän muita, äkillisempiä muutoksia, kuten vaikkapa arabikevät tai Syyrian eskaloitunut sisällissota.

Löysin teksteistä viisi erilaista diskurssia. Osin nämä diskurssit olivat limittäisiä tai ristiriitaisiakin. Ensimmäisen diskurssin nimesin ylhäältä alas – diskurssiksi. Sen mukaan apu kriisialueille tulee pääosin ulkopuolelta, esimerkiksi auttavien instituutioiden kautta. Sen mukaan paikalliset koettiin lähinnä kokijoina ja uhreina. Myös normaaliolojen kurjuus – diskurssi kuvaa Afrikkaa hieman samantyyllisesti. Tämä diskurssi sopii myös teksteistä ilmenevään uutisointitapaan, yleiseen ”afrikkalaiseen kurjuuteen”. Normaaliolojen kurjuutta täydensi toivottomuuden diskurssi, johon liittyivät muun muassa inhimillisten ihmiskohtaloiden etäännyttämien lukijalta muuttamalla heidät käsittämättömän suuriksi numeroiksi. Talouden ylivalta oli eräällä tavalla dominoiva diskurssi, jota ei kyseenalaistettu missään yhteydessä; se oli eräänlainen luonnonvoima, jota vastaan ei auttanut taistella. Näitä negatiiviseksi tulkittavia diskursseja vastaan taisteli konkretisoinnin diskurssi; asioita oli pyritty rikkomaan helpommin ymmärrettäviksi kokonaisuuksiksi.

Tulokset osin noudattivat aiemman teoreettisen aineiston asettamia suuntaviivoja, mutta poikkeuksiakin löytyy. Aiempien tutkimuksien mukaista oli esimerkiksi Sahelin kuvaaminen melko kuivaksi ja köyhäksi paikaksi. Uutisointi oli pääosin negatiivista ja melko yksiulotteista, eikä aiheelle annettu tarpeeksi palstatilaa, jotta kriisiä olisi voinut taustoittaa kattavasti. Mainitsemani konkretisointi on kuitenkin tapa tuoda uutisten maailmaa lähemmäs lukijan omaa maailmaa sen sijaan, että lukija etäännyisi ihmisten hädästä ja pulasta.

Artikkelien kautta muodostuva kuva kriisistä on jollakin tapaa vääjäämätön; ruoka on kallista, eikä vettä sada, joten ruoan vähyyden aiheuttaman kriisin muodostumista ei voida estää. Kärsiviä voidaan tosin aineiston perusteella auttaa ulkopuolisten (eli lähinnä järjestöjen ja organisaatioiden) toimesta, mikäli vain lahjoituksia tai muuta rahaa saataisiin tarpeeksi kasaan. Parhaana tukena nähdään nimenomaan rahallinen tuki, jonka avulla voitaisiin tuoda ruokaa nälkää näkeville sekä kouluttaa heitä.

Jatkotutkimusta aiheesta voitaisiin tehdä moneen suuntaan. Olisi esimerkiksi kiinnostavaa tietää, miksi tämän laajuisesta humanitäärisestä kriisistä uutisoidaan niin niukasti. Toinen kiinnostava kysymys olisi artikkelien kirjoittajien omat ajatukset kriisistä ja miten ne vaikuttavat lukijoiden saamaan kuvaan, sekä onko kirjoittaja tietoinen diskursseista, joita hän luo. Myös se on kiinnostavaa, mitä Hujanen Journalismikritiikin vuosikirjassa kirjoittaa (Hujanen, 2011, 66): voisiko näiden asioiden laajempi uutisointi saada ihmiset kiinnostumaan? Kenties monipuolisempi uutisointi kehitysmaista – siis sekä inhimillisen kärsimyksen, että positiivisten asioiden näyttämisen – saisi suomalaiset ymmärtämään kehitysmaiden kulttuurista, maantieteellistä, sosiaalista ja ekonomista värikirjoa paremmin.

LÄHTEET

Andresson, P. & Ådahl, B. 1993. Huono uutinen - hyvä juttu? Kehitysmääuutisointi Suomessa. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto, tiedotusyksikkö.

Bankoff, G. 2001. Rendering the world unsafe: 'Vulnerability' as Western discourse. *Disasters*, Volume 25, Issue 1, sivut 19–35. [viitattu 15.11.2012.] (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-7717.00159/abstract>)

Boahen, A. (toim.). 1990. General history of Africa. VII Africa under Colonial domination. Unesco; California.

De Schutter, O. Teoksessa Worldwatch-instituutti. 2011. Maailman tila 2011. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press

ECHO. 11/2012. Factsheet. Sahel food crisis. [viitattu 4.12.2012.] http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/sahel_en.pdf

FAO. 8.11.2012. Food price index. [viitattu 28.11.2012.] <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>

FAO. 2012. Hunger. Teemasivusto. [viitattu 26.11.2012.] <http://www.fao.org/hunger/en/>

FAO, 12/2010. Price volatility in agricultural markets. Economics and social development department. [viitattu 30.11.2012] http://www.fao.org/economic/es-policybriefs/briefs-detail/en/?no_cache=1&uid=48900

FAO. 2012. The Sahel crisis. Teemasivusto. [viitattu 10.10.2012] <http://www.fao.org/crisis/sahel/en/>

FAO. 30.10.2012. The Sahel crisis. Situation update. Raportti. [viitattu 29.11.2012.] http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/sahel/docs/SITUATION%20UPDATE%2031%20October.pdf

FEWS. IPC acute food insecurity reference table for household groups. Taulukko. [viitattu 29.11.2012.] <http://www.fews.net/ml/en/info/pages/scale.aspx>

FEWS. 27.3.2012. West Africa food security alert. Tiedonanto. [viitattu 29.11.2012] http://www.fews.net/docs/Publications/Alert_West_2012_03_en.pdf

Fisk, M. 2010. Näkymätön sukupuoli; kehitysmaiden naisten representaatiot STT:N ja Helsingin Sanomien ulkomaanuutisissa. Journalistiikan pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Foucault, M. 1972. The archaeology of knowledge (t. (A.M. Sheridan Smith, Trans.)). New York: Pantheon Books

Galtung, J & Ruge M. 1965. The structure of foreign news. Journal of peace research. March vol. 2 no. 1 sivut 64-90. [viitattu 14.11.2012.]

<http://jpr.sagepub.com/content/2/1/64.short>

Giannini, A.; Biasutti, M.; Held, I. & Sobel, A. 2008. A global persepective on African climate. Climatic Change. [viitattu 28.11.2012.]

<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10584-008-9396-y?LI=true#page-1>

Haddad, J. & Smith, L. 2000. Explaining child malnutrition in developing countries. IFPRI Research monographs. [viitattu 29.11.2012.]

<http://www.ifpri.org/publication/explaining-child-malnutrition-developing-countries-0>

Helsingin Sanomat. 4.1.2012. FAO: Ruoan hintojen heilunta jatkuu

Helsingin Sanomat. 16.2.2012. Näлкä jäytää kohta puolta miljardia lasta.

Helsingin Sanomat. 20.2.2012. Näлкä uhkaa miljoonia Sahelin alueella.

Helsingin Sanomat. 22.3.2012. Plan varoittaa näлкäkatastrofista Nigerissä.

Helsingin Sanomat. 18.6.2012. EU varoittaa Sahelin alueen näлкäkriisistä

Helsingin Sanomat. 4.7.2012. Suomelta 1,5 miljoonaa euroa hätäapua Sahelin alueelle.

Helsingin Sanomat. 21.7.2012. Humanitaarisen avun tarve kasvaa Sahelin alueella.

Hujanen, J. 2009. Pitäisikö jokaisen Pihtiputaan mummon ymmärtää, miksi leskien raiskaaminen Sambiassa on ongelma? Journalismikritiikin vuosikirja 2009, 60 - 68.

Huovila, T. 1990. Uutiskynnys ylittyy. Helsinki; Viestinnän viitat.

Hägg, M. 2008. Kehitysmaiden lapset Helsingin Sanomien uutiskuvissa. Opinnäytetyö. Diakonian ammattikorkeakoulu.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere; Vastapaino.

- Kaartinen, M. 2006. Neekerikammo. Kirjoituksia vieraan pelosta. k & h, Turun yliopisto, kulttuuri-historia.
- Kantola, A.; Moring, I & Väliverronen, E.(toim.) Media-analyysi. 1998. Tampere; Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. (toim.) 1998. Uutisia yli rajojen. Tampere; Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kunelius, R. 2009. Viestinnän vallassa. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Levikintarkistus Oy. 18.9.2012. Kansallinen mediatutkimus. Tiedonanto. [viitattu 27.11.2012.] http://www.levikintarkistus.fi/mediatutkimus/KMT_lukijatiedote_%20syyskuu_2012.pdf
- Levikintarkistus Oy. 26.9.2012. Levikkihaku. [viitattu 13.11.2012.] <http://www.levikintarkistus.fi/levikkitietokanta/index.php>
- Malowist, M. 1966. The social and economic stability of the Western Sudan in the middle ages. Oxford University Press; Past and present society. [viitattu 29.11.2012.] <http://www.jstor.org/stable/649800?seq=1>
- Mannila, R. 2008. Uhreja ja sotureita; kehitysmaiden naisten diskurssit Kehitysuutiset-lehdessä. Pro Gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.
- Mazrui, A. (toim.). 1999. General history of Africa. VIII Africa since 1935. Unesco; California.
- Mitchell, D. 2008. A note on rising food prices. World Bank - development economics group. World Bank policy research working paper No. 4682. [viitattu 28.11.2012.] http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1233058
- Mohanty, C. Under Western eyes: feminist scholarship and colonial discourses. Feminist Review No. 30, sivut 61-88. [viitattu 15.11.2012.] <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1395054?uid=27344&uid=3737976&uid=27343&uid=2&uid=5910312&uid=3&uid=67&uid=62&sid=21101497561397>
- NASA. Earth Observatory. The water cycle and climate change. [viitattu 28.11.2012.] <http://earthobservatory.nasa.gov/Features/Water/page3.php>
- OXFAM. 30.3.2012. Conflict in Mali disrupts fragile food markets and threatens to escalate food crisis in West Africa. Tiedonanto. [viitattu 4.12.2012.] <http://www.oxfam.org/en/pressroom/pressrelease/2012-03-30/conflict-mali-disrupts-fragile-food-markets-and-threatens-escalate>
- Pantti, M. 2011. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.). Journalismi murroksessa. Tallinna; Gaudeamus Helsinki University Press.
- Pietiläinen, J. 1998. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. (toim.) 1998. Uutisia yli rajojen. Tampere; Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

- Said, E. 1978. Orientalism; Western conceptions of the orient. Penguin, London.
- Seeman, M. 1959. On the meaning of alienation. American Social Review, vol. 26, no. 6. [viitattu 27.11.2012.]
<http://www.jstor.org/stable/10.2307/2088565>
- Seppänen, J & Väliverronen, E. 2012. Mediatyhteiskunta. Tallinna: Vastapaino.
- Tarvainen, P. 2012. Muukalaisuus kuvassa; toiseuden rakentuminen Suomen Kuvalehden kehitysmaakuvituksessa vuonna 2001. Pro Gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Toivonen P. 1995. Minä ja Daniel. Kaksi näkökulmaa kehitysviestintään ja kapitalismiin. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitoksen julkaisuja A:88.
- UNdata. 2012. National accounts main aggregates database. [viitattu 29.11.2012]
<http://unstats.un.org/unsd/>
- UNDP. 2012. International human development indicators. [viitattu 20.11.2012.]
<http://hdr.undp.org/en/data/map/>
- United Nations. 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. United Nations.
- UN News centre. 19.7.2012. Interview with David Gressly, regional humanitarian coordinator for Sahel. 2012. Haastattelu. [viitattu 16.10.2012.]
<http://www.un.org/apps/news/newsmakers.asp?NewsID=61>
- Uskali, T. 2007. Ulkomaanuutisten uusi maailma. Tampere; Vastapaino.
- Valtonen, S. 1998. Teoksessa Kantola, A.; Moring, I & Väliverronen, E. (toim.) Media-analyysi. 1998. Tampere; Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Väliverronen, E. (toim.). 2011. Journalismi murroksessa. Tallinna; Gaudeamus Helsinki University Press.
- WHO. 9/2012. Children; reducing mortality. Raportti. [viitattu 13.11.2012.]
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs178/en/index.html>
- WWF. Sahelian acacia savanna. [viitattu 17.10.2012.] <http://worldwildlife.org/ecoregions/at0713>
- Yle. 27.11.2008. Yhteydet; kirjeenvaihtajat. [viitattu 13.11.2012.]
http://yle.fi/uutiset/yhteydet_kirjeenvaihtajat/5075843
- Yle uutiset. 15.2.2012. Punainen risti: Näлкä uhkaa Sahelin aluetta.
- Yle uutiset. 16.4.2012. FAO varoittaa ruokapulasta Sahelin alueella.
- Yle uutiset. 30.7.2012. Pelastakaa lapset: Ruuan hinta yksi keskeinen syy ruokakriisissä.
- Yle uutiset. 4.8.2012. Länsi-Afrikan maat alentavat tuontiruoan verotusta kriisin pelossa.

Yle uutiset. 8.8.2012. SPR lähettää Sahelin alueelle 200 000 euroa

Yle uutiset. 12.8.2012. Olympialaisiänsäntät käänsivät katseensa nälkäongelmaan.

Yle uutiset. 13.9.2012. 19 miljoonaa vailla ruokaa Sahelissa.

Ziegler, J. & Way, S. 2001. The right to food: what parliamentarians can do in the fight against hunger. United Nations. [viitattu 29.11.2012.]

(<http://www.fao.org/righttofood/KC/downloads/vl/docs/AG980.pdf>)

Kuvat

Kartta 1. [viitattu 6.11.2012.] <http://www.esrl.noaa.gov/news/2005/sahel/>

Kartta 2. [viitattu 6.11.2012.] <http://www.fao.org/crisis/sahel/en/>

LYHENTEET

ECHO - European Commission Humanitarian Aid and Civil Protection. Eurooppakomission humanitaarisen avun ja siviiliensuojelun osasto

FAO - Food and Agriculture Organization. Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö

FEWS - Famile Early Warning System. Systeemi, jonka avulla nälänhädän riski pyritään tunnistamaan ajoissa

NASA - National Aeronautics and Space Administration. Yhdysvaltain ilmaitu - ja avaruushallinto

UN - United nations. Yhdistyneet kansakunnat

UNdata - Yhdistyneiden kansakuntien tietopalvelu

UNDP - United nations development programme. YK:n maailmanlaajuinen kehitysyhteistyöverkosto

WHO - World Health Organization. Maailman terveysjärjestö

WWF - World Wildlife Foundation. Maailman luonnonsäätiö